

vima te sposobnošću intelekta. Rezultat je razgovor u kojem pitanja doista postavlja *suvremeni* čovjek u svim svojim sposobnostima i krizama, i koji takav kakav jest ima priliku ući u pravi razgovor s izuzetno inteligentnim, ali i mudrim sugovornikom, kakav je papa Ratzinger. On je pak, sa svoje strane, objavljivanjem ove knjige, po riječima predstojnika Vatikanskog ureda za tisak, Federica Lombardía, *preuzeo na sebe veliki rizik i učinio čin velike komunikacijske hrabrosti*. Hoće li naći sugovornike? Vjerujem da hoće.

Mr. sc. Anđela JELIČIĆ

Anton Tamarut, Biskup Karmelo Zazinović na Drugom vatikanskom koncilu / Il vescovo Karmelo Zazinović al Concilio di Vaticano II,
Zagreb, 2010., str. 174

U izdanju Kršćanske sadašnjosti u Zagrebu je u srpnju 2010. god. izašla knjiga dr. sc. Antona Tamaruta napisana na hrvatskom i talijanskom jeziku, a posvećena ulozi Karmela Zazinovića na Drugom vatikanskom koncilu. Anton Tamarut rođen je u Novalji na otoku Pagu 1960. godine. Redoviti je profesor na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu te je bio jedan od dugogodišnjih i najbližih suradnika krčkoga biskupa Karmela Zazinovića. Ovo njegovo djelo u pet poglavlja prikazuje značenje Drugoga vatikanskoga koncila kroz prikaz aktivnoga sudjelovanja biskupa Zazinovića u njegovu radu.

Kako bi čitatelju približio lik i djelo biskupa Zazinovića autor u prvom poglavlju knjige iznosi njegove osnovne biografske

podatke. Rođen je u gradu Krku 1914. god. gdje stječe osnovnoškolsko obrazovanje. Diplomirao je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1938. godine. U Krku je 1937. god. zaređen za svećenika. Njegova je glazbena nadarenost utjecala na tadašnjega krčkoga biskupa Josipa Srebrnića tako da ga je poslao u Rim na studij crkvene glazbe. No, on se upisuje na Fakultet crkvene povijesti Papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu gdje stječe titulu doktora znanosti 1943. godine. Nakon povratka iz Rima obnaša crkvene dužnosti u Puntu i Omišlju na o. Krku te u Malom Lošinju. Zaređen je za biskupa u krčkoj katedrali 1961., a 1968. god. imenovan je rezidencijalnim krčkim biskupom. Njegov nasljednik Josip Bozanić preuzima upravljanje krčkom biskupijom 1989. godine. Biskup Zazinović umire u Biskupskom domu u Krku u osamdeset i trećoj godini života.

U sljedećem su poglavlju lik i djelo biskupa Zazinovića smješteni u kontekst i prostor u kojem je živio. Prikazan je zemljopisno-povijesni okvir krčke biskupije koja se sastoji od nekadašnjih: krčke, osorske i rapske biskupije (postojale su do 1828. god.). Radi se o jednoj od manjih biskupija u današnjoj Republici Hrvatskoj (zahvaća otoke: Krk, Cres, Lošinj, Rab, sjeverni dio Paga te manje otoke: Ilovik – Sv. Petar, Susak, Unije, Vele i Male Srakane), no to ne umanjuje njezino značenje u prošlosti. Prvi se put krčka biskupija spominje na crkvenom saboru u Rimu već 680. god. (za vrijeme pape Agatona), a o postojanju naknadno joj pripojenih, rapske i osorske biskupije, svjedoče arheološki nalazi već iz 5. i 6. stoljeća. Turbulentnost povijesnih

dogadaja na ovome području odražava se i na razvoj ovih biskupija. Osnivanjem Riječke metropolije 1969. god. krčka biskupija zajedno s porečko-pulskom postaje njezinom sufraganskom biskupijom (danas se tu ubraja i gospičko-senjska). Na kraju poglavlja autor ističe i važnost ovoga područja te posebice otoka Krka u iznimno bogatoj glagoljskoj baštini, kojoj svjedoče kameni spomenici *Baščanska ploča* (12. st.) i *Krčki natpis* (11. st.) te brojne bogoslužne knjige, misali i brevijari kao što su *Brevijar Vida Omišljanina* (14. st.), *Prvi vrbnički misal* (15. st.), *Misal-brevijar Bartola Baromića* (15. st.) i dr.

Treće je poglavlje posvećeno četirima zasjedanjima Drugoga vatikanskoga koncila održanima od 11. listopada 1962. do 8. prosinca 1965. godine i to kroz aktivnosti biskupa Zazinovića prisutnoga od početka do kraja Koncila. Već je na prvom zasjedanju kao pomoćni biskup zamijenio krčkoga ordinarija Josipa Srebrnića koji zbog poodmakle dobi nije mogao otputovati u Rim. Autor prikazuje događanja na Koncilu kroz izvještaje, komentare i pisma na temelju Okružnica Biskupskoga Ordinarijata u Krku (Rubrika *Službene vijesti i dijecezanska kronika*) od 1962. do 1965. god. pisanih upravo Zazinovićevim perom. Tu su, naime, objavljena njegova pisma upućena vjernicima i svećenicima koja prikazuju biskupove aktivnosti na Koncilu te njegova stajališta u vezi s pojedinim pitanjima. Na prvo je zasjedanje (11. listopada – 8. prosinca 1962.) biskup Zazinović otputovao u pratnji autora knjige A. Tamaruta koji je tamo završio studij crkvenoga prava i liturgike. U prvom je izvještaju prikazan način rada Koncila

te su navedeni njegovi sudionici. Koncil je otvoren raspravom o liturgiji u sklopu koje je bilo riječi o sakramentima, obredniku, brevijaru, sudjelovanju vjernika u sv. misi, kalendaru i crkvenoj godini te o narodnom jeziku u liturgiji s time da se najveći broj govornika osvrnuo upravo na potonje pitanje. Tako se govorilo i o staroslavenskomu jeziku na kojemu je bila održana i misa u bazilici sv Petra u Vatikanu, a Zazinović je tumačio saborskim ocima na latinskom jeziku pojedine dijelove mise te govorio općenito o značenju glagoljice i staroslavenske baštine. Drugi je vatikanski sabor odredio, pripremio i započeo Papa Ivan XXIII., no zbog smrti ga je na drugom zasjedanju naslijedio papa Pavao VI. koji će dovršiti i izvršiti želju svojega prethodnika. Zazinović i s drugoga zasjedanja (29. rujna – 4. prosinca 1963.) piše pismo vjernicima te iznosi svoja stajališta i sudove u vezi sa zbivanjima na Koncilu i poziva ih da prate “rad Duha Svetog po Koncilu”. Također se zalaže za očuvanje latinskoga jezika, ali i davanje mjesta živim jezicima u liturgiji. Autor knjige ističe i intervju biskupa Zazinovića na vatikanskom radiju o važnosti crkvene glazbe u službi Božjoj, o povijesnom razvitku crkvene glazbe itd. Nadalje, Zazinović i prije trećega zasjedanja (14. rujna – 21. studenoga 1964.) vjernike poziva na javnu i privatnu molitvu jer bez pomoći Duha Svetoga Koncil ne može riješiti problematična pitanja. U izvještaju s Koncila navodi nacрте konstitucija, dekreta i proporcija o kojima se raspravljalo te se osvrće na reakcije kojima su se iskazivali stavovi o pojedinim predmetima. Posebno se osvrće na najvažniji dokument Koncila *O Crkvi*. No u ekumenskom pogledu, spo-

minje i razočaranje protestanskoga i pravoslavnoga teologa radom Koncila te iznosi njihova razmišljanja. Biskup Zazinović na kraju četvrtoga zasjedanja upućuje pismo svećenicima kojim podsjeća na otvaranje Drugoga vatikanskoga koncila te ističe značajne činjenice koje su predmetom Koncila, kao što su usvojeni dokumenti, novo ozračje i otvaranje dijaloga s današnjim svijetom te bolji kontakti između kršćana i nekršćana. Osvrće se posebno na 3. zasjedanje gdje je papa istaknuo da Crkva nije sama sebi svrha već služi ljudima. Zazinovićev je cilj bio u vjernicima probuditi radost zbog saborskih odluka i na kraju ih poziva na radost i molitvu.

Četvrto poglavlje prikazuje i analizira dva Zazinovićeva nastupa na Koncilu. Prvi njegov nastup, kojim se osvrnuo na pojedine članke predloženoga nacrtu *O liturgiji*, bio je 1962. god. Njime se zalaže za svakidašnje čitanje i tumačenje Božje riječi vjernicima na narodnom jeziku. Naime, on umjesto tjednoga ponavljanja nedjeljnoga čitanja želi uvesti svakodnevno čitanje kako bi vjernici crpili veću snagu za svakodnevni život. Također se zalaže za molitvu vjernika nakon evanđelja i homilije tijekom tjedna umjesto samo nedjeljom i blagdanom kako je dotad bilo uobičajeno. Treće je pitanje o kojem govori pričest pod obje prilike gdje se zalaže da se ona dopusti jedino na prezbiterijskim i biskupskim ređenjima, što su bili stroži uvjeti od predloženih. Drugi je put nastupio 1963. god. osvrnuvši se na raspravu o dogmatskoj konstituciji *O Crkvi* gdje iznosi prijedlog za određivanje odnosa između uloge pape i uloge biskupa. Pritom se poziva na model koji je vrijedio u kršćanskoj starini: na Kal-

cedonski sabor (451. god.) i pisma pape Leona Velikog (440. – 461.). Po njemu bi Sveti Otac utemeljio neko Tijelo – Savjet biskupa porijeklom iz različitih nacija koji bi mu pomogao u vođenju važnih poslova Crkve na način da ispituje odluke pape. Biskup Zazinović inzistira na ulozi razuma i razumskoga dijaloga što je suprotno zapadnjačkom shvaćanju da je najvažnije pokoriti se. Ovaj prijedlog ne nalazi se u konačnom tekstu dogmatske konstitucije *O Crkvi*, ali je u određenoj mjeri već realiziran kad je papa Pavao VI. 1965. god. ustanovio Sinodu biskupa.

U petom poglavlju autor umjesto zaključka objašnjava zašto je Karmelo Zazinović u pravom smislu riječi bio koncilski biskup. Prvo iz razloga što je sudjelovao na sva četiri zasjedanja Drugoga vatikanskoga koncila te je na njima imao dva važna nastupa. Osim toga, biskup Zazinović smatra taj sabor školom svoga života gdje je snažno doživio silu Duha Svetoga. Autor navodi da je za vrijeme Koncila u biskupu došla do izražaja ličnost koju je oblikovala krčka tradicija. Pritom se misli na bogatu glagoljašku i staroslavensku liturgijsku baštinu i brojna svjedočanstva crkvenoga ustroja i vjere na području koje ona obuhvaća.

Ovdje ističemo da se o životu i djelu dr. Karmela Zazinovića dosta toga zna, ali, naravno, nikada nije dosta, jer je on zaista zaslužan duhovnik. Tako su njemu u cjelini posvećene dvije edicije Povijesnoga društva otoka Krka – posebno izdanje sv. 25 i Krčki zbornik, sv. 31; to je ujedno bio i sv. 1 Kvarnerskog zbornika. Naslov je izdanja: Karmelo Zazinović, Ministrare – pastirske poslanice i pisma. U zborniku su objavljena pojedina biskupova pisma s

Drugoga vatikanskoga koncila te njegova zaključna riječ na Euharistijskom kongresu 9. listopada 1983., zatim tekst pape Ivana Pavla II., te tekstovi Josipa Bozanića, Franje Velčića, Antona Tamaruta, Antona Benvina, Srećka Badurine i Branka Fučića. Glavni je urednik bio Petar Strčić. Sadašnja je knjiga dr. Antona Tamaruta nastala kao nadopuna postojećih prikaza rada Drugoga vatikanskoga koncila o kojemu su pisali dr. Franjo Šeper, dr. Tomislav Janko Šagi-Bunić, dr. Frane Franić i drugi. No, njena posebnost leži u činjenici što govori o radu Koncila kroz aktivnost, stavove i dva nastupa Karmela Zazinovića, krčkoga biskupa čije je teološko mišljenje i stavove oblikovala bogata glagoljska baština matične biskupije.

Nina SPICIJARIĆ PAŠKVAN, prof.

Dragan Dujmušić: *Povjesničke crtice kapucinskog samostana na Rijeci, izvorno Rijeka 1910.,* pretisak Rijeka, 2010.

Negdje u jesen 1990. godine Grgo Gamulin, jedan od naših najvećih povjesničara umjetnosti, zamolio me je da okupim ljude iz struke u žutom salonu Guvernerove palače u Rijeci. Došlo je desetak predstavnika različitih institucija, a Gamulin je iskoristio prigodu da ukaže na slabu obrađenost čitavog niza tema s područja Kvarnera. Njegove riječi pogodile su samu srž problema i od tada do danas situacija se dramatično popravila, kako u pogledu broja izdanja, tako i u pogledu temeljitosti obrade. Jedan od onih koji nije bio na tom sastanku, no koji su dali veliki doprinos

kako bi se to dogodilo, nesumnjivo je i politolog i kulturolog Goran Moravček.

Upoznali smo se negdje početkom 1991. godine, dok sam ja postavljao izložbu skulptura *Canova-Fernkorn* u kaštelu na Trsatu, a on upravo realizirao decentnu monografiju o trsatskoj crkvi i franjevačkom samostanu. Upoznao nas je o. Emanuel Hoško, crkveni povjesničar i tadašnji gvardijan. U tom trenutku Moravček je imao za sobom i zapaženi podlistak u *Novom listu Rijeka prešućema povijest*, koji je otisnut i kao knjiga 1990. godine. Ako mu je sakralna baština Trsata, Rijeke i okolice bila jedna od tema koje su ga snažno privlačile, druga je bio Gabriele D'Annunzio. Gotovo cijeli njegov opus ostao je negdje između ove dvije krajnje točke.

Sa žaljenjem moram primjetiti da nije uspio u pokušaju da izda cjeloviti prijevoda s talijanskog tri knjige Giovannija (Ivana) Koblera, koji je započeo tiskati 1995. godine pod naslovom *Prilozi za povijest liburnijskog grada Rijeke*. Potom je tiskao obnovljeno izdanje svoje knjige o D'Annunziju pod naslovom *Rijeka između mita i povijesti* (2006.).

Veliki uspjeh postigao je raskošnim, četvrtim, temeljito prerađenim izdanjem knjige Radmile Matejčić *Kako čitati grad* (2007.). Iste godine tiskao je i raskošnu monografiju *Auto-cesta Rijeka-Zagreb*, ali i monografiju Općine Mošćenička Draga (u suradnji s A. Muzurom i A. Senečićem). Vjerojatno mu je ta 2007. bila najsupješnija godina u realizaciji zamašnih projekata. Kako se nikad nije bojao ozbiljnih izazova detaljno je popisao sakralnu baštinu Riječke nadbiskupije, no zbog visoke cijene realizacije, taj projekt tek čeka svoje od-